Nizami CƏFƏROV,
akademik

BAYRAM AĞRIDAĞIN "VEDİNAMƏ"Sİ

Bayram Ağrıdağın keçən əsrdə dəfələrlə deportasiyaya məruz qalmış, gəlmə ermənilərin siyasi havadarlarının köməyi ilə öz doğma yurd-yuvalarından perik salınmış Vedibasar camaatına həsr etdiyi "Vedinamə" kitabına "Ata yurdum Vedibasar" və "Sarıbabaya salam" poemaları, eləcə də həmin mövzuda şeirləri daxildir.

Kitab şairin anasına sonsuz məhəbbətinin ifadəsi olan təsirli şeirlərilə başlayır:

Qəfil düşsəm əgər çətinə, dara,
Ümid bəsləmirəm nə dost, nə yara.
Müqəddəs ruhundu dərdimə çara,
Mənim qoruyanım bir Allah, bir Sən,
Ay ana, hər zaman ürəyimdəsən!

Bu şeirlər bir də ona görə kitab - əsərin təbii girişi sayıla bilər ki, ideya-məzmunca yalnız ana mövzusu ilə məhdudlaşmır, ana yurd barədəki təəssüratlara qədər genişlənir. Və bu mövzunun arxasınca Vətən gəlir:

Səndən özgəsini heç öymənmişəm,
Həqiqət önündə göz döymənmişəm,
Heç zaman heç kimə baş əymənmişəm,
Başımı tək sənə əyirəm, Vətən!
Mən sənə ürəyim deyirəm, Vətən!

Sadəcə məzmunu yox, forması - təsirli alliterasiya, assonans ahəngdarlığı ilə də ürəyə yatan bu misralar, heç şübhəsiz, xalq şeirinin bitib-tükənməz yaradıcılıq imkanlarının özünəməxsus poetik çalarları olan ifadəsidir:

Anam bəxş elədi nurlu dünyaya,
Vətənim çatdırdı sayğıya-saya,
Gülə məhəbbətim yüksəltdi Aya -
Öz anam, Vətənim, bir də öz Gülüm,
Mənim müqəddəsim, yarım, sevgilim.

Hər cəhətdən görünür ki, şair bir tərəfdən ictimai ideyalarını (və ideallarını) qələmə alırsa, digər tərəfdən fərdi duyğularını da dilə gətirir. Bu isə onun şeirlərinə, ümumən yaradıcılığına sosial pafosla yanaşı, yüksək səmimiyyət aşılamaqla poetik təhkiyəsini həm məzmun-mündəricəli, həm də cəlbedici, təsirli edir. Onun təhkiyəsində xalq ədəbiyyatında olduğu kimi, keçmişlə bu gün, bu günlə gələcək assosiativ vəhdətdədir:

Alovlansın qəlbdə közün,
Dərdə əlac - şair sözün.
Ağlamaqdan görmür gözüm,
Qələm, götür yaz dərdimi.

Həm Vedi, həm də Qarabağ,
Çəkib sinəmə çarpaz dağ,
Təbriz dərdi ən ağır dağ,
Heç də bilmə az dərdimi.

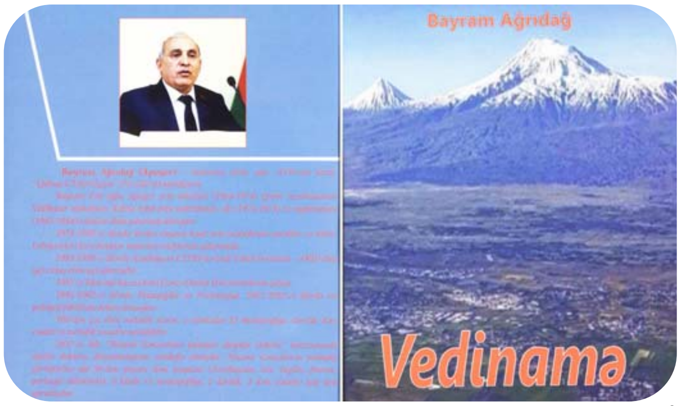

Hərdən yada salsalar da,
Hər gün dilə alsalar da,
Ovutmaz, hey çalsalar da,
Nə kaman, nə saz dərdimi.

Şair əmindir ki, Azərbaycan xalqının gələcək taleyini həll edən, onu dünəndən sabaha aparan müqəddəs bir qüvvə - şəxsiyyət var ki, o da bu il 100 yaşını qeyd etdiyimiz Ulu Öndərdir:

Dediyin ədalət zəfər çalıbdı,
İlhamın düşməndən qisas alıbdı,
Zəngəzur arzusu hələ qalıbdı,
Sən ey Haqq yolçusu, ey Peyğəmbərim!
100 yaşın mübarək, Ulu Öndərim!

Ulu Öndər bəyan etmişdi ki, müstəqilliyimiz əbədidir, sarsılmazdır, dönməzdir... Və Azərbaycan dünyaya günəş kimi doğacaq!..

"Ata yurdum Vedibasar"ın əvvəlindəki ata şeirləri Bayram Ağrıdağın ana şeirlərinin davamı olaraq da diqqəti cəlb edir. Poemanın proloqunda şair yazır:

Açdın neçə sirr-tilsimi,
Çaldın qəlbdə sarı simi.
Abbasqulu Şadlı kimi
Saya gəlməz ərənin var,
Ata yurdum Vedibasar!

...Gül-çiçəklər hər yaylağın,
Əzəmətli neçə dağın,
Coşqun çayın, "Gur bulağ"ın
Nəğmə olub qəlbdə coşar,
Ata yurdum Vedibasar!

... "Milli dərə" onlarla yurd,
Çatma, Mirzik, Şırlan, Bayburt.
Hər igidi bir şir, bozqurt,
Oğuzlardan bir yadigar,
Ata yurdum Vedibasar!

Şair o qədər də böyük olmayan bir şeirdə Vedibasarın onlarla yurd yerinin adını çəkməklə bir daha elan edir ki, onun (və mənsub olduğu icmanın, cəmiyyətin, xalqın!) heç zaman pozulmayacaq müfəssəl etnoqrafik - tarixi yaddaşı var.

Poemanın "Qəhrəmanlar yurdu", "Vedibasar alimləri", "Vedibasar yazarları" başlıqlı hissələrində şair Vedibasardan çıxmış ayrı-ayrı şəxslərdən söhbət açsa da, "Vedibasar camaatı"nda vedililərin ümumi obrazını yaradır:

Palazlara bürünmədi,
İlan kimi sürünmədi.
Heç vaxt "yazıq" görünmədi,
Qürurludur əsli-zatı,
Vedibasar camaatı.

Sığınıbdır bir Allaha,
Ümidləri var sabaha.
Ayrılığa dözmür daha,
Yəhərləyib kəhər atı
Vedibasar camaatı.

Poema epiloqla sona çatır ki, burada Vedibasara müraciət - Vətənin azadlığı, ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizəyə çağırış gələcəyə inam, etibardan irəli gəlir:

Dığalardan olmaz ağa,
Xəbər göndər sola-sağa.
Arxalanıb Ağrıdağa
Eli ağır dərddən qurtar,
Ata yurdum Vedibasar!

"Sarıbabaya salam" poeması məşhur üslubda - Şəhriyar üslubunda qələmə alınmışdır.

Doğrudur, birinci poemada da Şəhriyar ruhu duyulur, ancaq həmin ruh ikinci poemada, əgər belə demək mümkünsə, öz əksini bilavasitə tapmışdır:

Düşərdi hay-haray hərdən obaya,
Girişərdik hayla dava-davaya,
Əl atardıq daşa, ağac, yabaya,
Əzişdirib hayın burnun ovardıq,
"Çaqqallar"ı ittək yurddan qovardıq.

...Anam sadə, halal zəhmət adamı,
Doymayırdı yüz yol alsa qadamı.
Bişirirdi qəndlə "noğul", "badam"ı,
Hamıdan çox məni əzizləyərdi,
Fəxarətlə "alim oğlum" deyərdi.

... "Tat hörrəsi" dərdə min dərman idi,
Babamın hər sözü bir fərman idi...
Qonşulara "qurban" idi, "can" idi,
Öz payını hər kəs gəlib alardı,
Nənəmə də bircə "sağ ol" qalardı.

"Proloq"la başlayıb "Epiloq"la bitən poemada "Kəndimiz", "Uşaqlığım, ilk gənclik illərim", "Məktəbimiz, müəllimlərimiz", "Sinfimiz, camaatımız", "Ağrımız, acımız" fəsillərinin hər biri həm zəngin informativliyi, həm də eyni zənginlikdə emosional təəssüratı ilə seçilir. Və poema bu misralarla yekunlaşır:

Sarıbaba, haylar sənə baxdı xor,
Xalisaya satqın xain qurdu tor.
Qəlbimizə ağır dərddən doldu qor,
Ermənin betər olur gəlməsi,
Dillərində "hayes, türkes?" kəlməsi.

...Sarıbaba, sənə məhəbbətimi,
İzhar etdim ilqar, sədaqətimi.
İtirmədim heç vaxt dəyanətimi,
Kim deyir ki, qəlbdə odum sönəcək?
Bir gün ölsəm, ruhum sənə dönəcək!..

...Sarıbaba, payla xışı, yabanı,
Çağır köməyinə eli-obanı.
Bu üzdən harayla "Heydərbaba"nı,
Səslə ərənləri havarla, hayla,
Qoy birləşsin "o tay"ımız "bu tay"la.

Kitaba daxil edilmiş digər şeirlər Bayram Ağrıdağın təsəvvüründəki Vedibasar obrazını daha da dolğunlaşdırır. Və beləliklə, şairin "Vedinamə"si ideya-estetik mükəmməllik qazanmış olur.

Əlbəttə, müəllif hər nə qədər kitabını iki poema və şeirlərdən ibarət toplu kimi təqdim etsə də, quruluşu (və yaratdığı poetik təəssürat) elədir ki, o, bütöv bir əsər olaraq dərk (və qəbul) edilir.

ədalət.- 2023.- 26 may.- S.5.